

CARMINA BALCANICA

**– REVIEW OF SOUTH-EAST EUROPEAN SPIRITUALITY
AND CULTURE –**

Year V, no. 1 (10)

May 2013

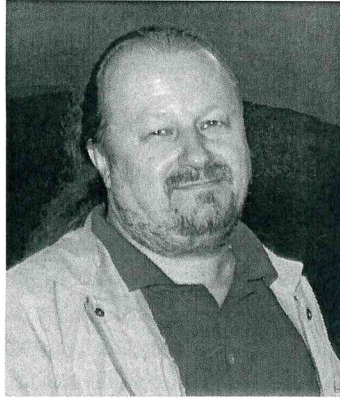
**University of Craiova
Faculty of Letters
Institute of Balcanology**

ISSN 2065-0582

Publicațiile periodice ale bulgarilor bănățeni
- scurtă prezentare -

Majoritatea bulgarilor de pe teritoriul României - peste 6.800 - locuiesc în vestul țării, în câteva localități din județele Timiș (comuna Dudeștii Vechi, satul Breștea, orașele Sănnicolau Mare și Timișoara) și Arad (comuna Vinga și orașul Arad). Aceștia sunt cunoscuți sub denumirea de bulgari bănățeni. Spre deosebire de ceilalți bulgari din România, care folosesc alfabetul chirilic și sunt de religie ortodoxă, cei bănățeni folosesc alfabetul latin și sunt de religie catolică. Ei sunt cea mai veche diasporă bulgară din lume și chiar dacă sunt catolici, reprezintă o „parte unică a poporului bulgar și a culturii bulgare”¹, deoarece au reușit să creeze, independent de Bulgaria, o literatură într-o limbă pe care au ridicat-o la rangul de limbă literară, aceasta ajungând să fie recunoscută ca atare de către Academia bulgară.² Limba bulgarilor bănățeni este recunoscută și de către Vatican ca limbă literară, intrând în rândul limbilor sacre prin aprobarea și tipărirea traducerii *Noului Testament*, o dată între anii 1899-1902 și mai nou în anul 1998. De remarcat este și faptul că limba bulgarilor bănățeni este cel mai vechi dialect bulgar care s-a păstrat în afara granițelor Bulgariei.³

O dată cu apariția cărților religioase (*Catehismul*⁴ al preotului din Beșenova, Imre Berecz, *Micul catehism*¹ al învățătorului din Beșenova

¹ Благовест Нягулов, *Банатските българи (Bulgarii bănățeni)*, Парадигма, Sofia, 1999, p. 5.

² Стойко Стойков, *Банатският говор (Limba bulgarilor bănățeni)*, Editura Academiei bulgare, Sofia, 1967, p. 6.

³ Ibid., p. 5.

⁴ Imre Berecz, *Manachija katehismus za katholicsanske Paulichiane*, Pisal Imre Berecz, misnik. Dál ij štámpati Peter Uzun, Brešchenshi birov. Štámpal ij Jos. Beichel, Timișoara, 1851.

Ivan Uzun și *Glasul duhovnicesc*² al preotului Andria Klobucsar) s-a dovedit faptul că în limba bulgarilor din Banat se poate scrie, se poate citi și se pot publica volume religioase.

Văzând seriozitatea acestor demersuri, episcopul Aleksander Bonnaz (1812-1889) le aprobă bulgarilor, în anul 1863, cererea de a folosi limba bulgară în biserică și în școală și îi propune tânărului învățător din Vinga, Iozu Rill (1839-1909), să se ocupe de alcătuirea și editarea manualelor necesare. Una din primele probleme a fost cea a alfabetului: să se folosească oare alfabetul chirilic sau cel latin? Rill cunoaște foarte bine obârșia bulgarilor bănățeni și își dă seama că este în interesul acestora ca scrierea lor să nu fie diferită de scrierea comună bulgară. Dar, așa cum bulgarii bănățeni aveau deja publicate cărți scrise în limba lor, cu alfabet latin, problema pare a se soluționa implicit în favoarea acestuia din urmă. Pe de altă parte, în favoarea acestei soluții vine și lucrarea fraților Țankov, *Grammatik der Bulgarischen Sprache*³ („Gramatica limbii bulgare”), scrisă cu alfabetul latin și bazată pe dialectul bulgar din regiunea Sviștov, foarte apropiat de cel al bulgarilor bănățeni.

În 1866, Iozu Rill publică *Balgarskutu prāvupisanji*⁴ („Ortografia bulgară”). Cu această lucrare se pun bazele limbii literare a bulgarilor din Banat. Apoi, Rill publică și primul Abecedar⁵ în limba bulgarilor bănățeni. Dar, în afară și de alte lucrări strict didactice, Iozu Rill publică și primul calendar-almanah în limba bulgarilor bănățeni, *Pomen*⁶ („Amintire”), punând astfel bazele unei tradiții care se continuă până în zilele noastre. Fără a greși putem afirma, că aceasta este prima lucrare literară, publicată în limba bulgarilor bănățeni.

Și dacă se poate scrie și publica în această limbă, de ce n-ar avea și bulgarii din Banat un ziar al lor?

¹ Iván Uzun, *Manen katekizmus za R. katulicsanske pavlityene*. Dal shtampati Jván Uzun, ucsitely, Szegedin, 1858.

² Andrija Klobučár, *Duhovni Glás ali mulitvi kasi, detu sutirna i vecsar pud sv. Misa na prech i sled ispuved i priceses i u seko vreme moxat da se molat za bogoljubni krasjtane Palichene, parvi pach izdadini*, U Szigydin, Tiparisal S. Burger, 1860.

³ *Grammatik der Bulgarischen Sprache* von A. und D. Kiriak Cankov, Wien, 1852.

⁴ *Balgarskutu prāvupisanji. Pisanu i dumestinu ud Jozu Rill, naučnic. Sas idna navistka*. U Péšta, štámpanu vaz G. Emich, 1866 g., 8°, VIII + 48 p.

⁵ Jozu Rill, *Pučělnica za balgarséi škuli*. U Buda, Štampisanu u Madžárska králjska obštuškulska štámpárnica, 1869, 8°, 124 p.

⁶ *Pomen. Kalindár izdádin ud Jozu Rill*, Pesta, 1869.

Așa a gândit și învățătorul din Vinga, Leopold Kossilkov, care a fondat primul ziar scris în limba bulgarilor bănățeni, „*Vingánska nárudna nuvála*“ (*Ziarul popular de Vinga*). Primul număr apare la 1 ianuarie 1881 și are titlul în patru limbi: *Vingánska Nárudna Nuvála – Vingai Néplap – Vingaer Volkszeitung*. Cu o apariție bilunară și un tiraj de 500 exemplare, ziarul se vindea în toate satele locuite de bulgari bănățeni. În anul 1881 au apărut numere 1 - 24, numai în limba bulgară. Din cauza piedicilor de natură politică, ziarul își încetează temporar apariția în anul I. După ce editorul a fost de acord să introducă și articole în limba maghiară, ziarul își reia apariția. În anul 1885 apar numerele 1-2, în 1886 numerele 1-25 și în 1887 numerele 1-17.

Ziarul avea cu predilecție un scop informativ, însă era cuprins și de un spirit patriotic. Dar pe parcurs, pe lângă materialele despre istoria Bulgariei, despre păstrarea limbii și a conștiinței naționale încep să apară tot mai des, mai ales spre sfârșitul anilor '70, articole referitoare la viața în „noua patrie“, care le făceau cunoștință cititorilor cu istoria și literatura maghiară. Apropierea de Ungaria este clară încă din motto-ul ziarului: „S Boga, za národa i za dumuvinata“ („Cu Dumnezeu, pentru popor și patrie“), unde sub cuvântul „patrie“ se înțelege Ungaria. Într-un articol din 1886, Kossilkov, având în vedere „noile circumstanțe“ (tendința spre maghiarizare), consideră că unul din scopurile principale ale ziarului este acela de a răspândi cultura și spiritul maghiar printre minoritatea bulgară.

Acest prim ziar este urmat de un al doilea, care apare tot la Vinga, *Madžársći balgarin* (*Bulgarul maghiar* (!)). Editată de Mihail Manușov, publicația era organul oficial al Asociației agricultorilor din Vinga. Ziarul apărea și în ediție maghiară cu titlul *Temes-Vingai hiradó*. Cu o apariție săptămânală și un tiraj de 300 de exemplare, ziarul se vindea doar în Vinga. Primul număr apare în anul 1893. În anul 1893 apar numerele 1-35 iar în anul 1894 numerele 1-14. Numărul 10 din 8 aprilie 1894 a apărut și în limba germană.

Foarte asemănător cu acest ziar era și *Nuválata na madžárstyte balgare* (*Ziarul bulgarilor maghiari* (!)) care a apărut între 15 ianuarie și 19 martie 1893¹ ca supliment al ziarului *Magyar Néplap* (*Ziarul*

popular maghiar). *Magyar Néplap* era un ziar regional care apărea la Sănnicolau Mare, titlul inițial fiind chiar *Nagyszentmiklósi bulletin* (*Buletinul de Sănnicolau Mare*).¹ În afară de știri regionale, ziarul mai publica știri din țară și din lume. Încă din articolul-program ziarul își propune să nu fie doar „un buletin provincial“, ci „să facă cunoscută cercurilor mai largi viziunea maghiară asupra lumii“. Astfel, în primul număr al suplimentului *Nuválata na madžárstyte balgare*, apărut o dată cu nr. 3/1893 al ziarului *Magyar Néplap*, se specifică: „Începând de astăzi ziarul va conține și un supliment în limba bulgară, care are drept scop promovarea intereselor culturale ale bulgarilor și câștigarea spre maghiarizare a acestei atât de inteligentă și sensibilă la progres naționalitate.“

Al treilea ziar al bulgarilor bănățeni este *Nárudna nuvála* (*Ziarul popular*), apărut sub redacția lui Liubomir Karolov (pseudonimul lui Heinrich Karl, tipograf). Organ al Asociației catolice din Vinga. Publicația apărea săptămânal, într-un tiraj de 300 de exemplare. Ziarul se găsea doar în Vinga, fiind editat în principal pentru nevoile membrilor asociației. Primul număr apare în anul 1908. Câteva numere apar și în anul 1909, după care ziarul își încetează apariția. Pe lângă informații de actualitate, articole economice și texte creștine, ziarul publica și opere literare, originale și traduceri. Era o publicație care susținea politica guvernului Kálmán Tisza.

Cu aceste trei ziare se încheie prima etapă a editării de periodice la bulgarii bănățeni. Urmează o pauză de 25 de ani în care aceștia nu s-au mai bucurat de lectura ziarelor în limba maternă. De menționat că în perioada 1850 – 1894 au fost editate și un număr de peste 100 cărți în dialectul bulgarilor bănățeni.

Dar, după cum spune proverbul, în Banat până și câinii latră în patru limbi. Mulți bulgari bănățeni cunoșteau trei-patru limbi, în sensul că le puteau vorbi. Cât despre citit și scris, se pare că marea majoritate nu se descurcau decât în limba maternă, pe care mulți au învățat-o în școală. Iată de ce printre bulgarii bănățeni se aflau doar aproximativ 40 de

¹ Necunoscut până acum cercetătorilor, acest supliment a fost descoperit de Ionka Naidenova: Йонка Найденова, *За един непознат банатско-български вестник*, în

„Bulgarian-Hungarian Scholarly Forum, II, Sofia, May 16-18, 2007. Papers”, Sofia-Budapest, 2008, p. 211.

¹ Redactor era maghiarul Şalomon König, iar din 1893 i s-a alăturat și Xaver Horvath. În anul 1892 mai apare și numele lui Ianoş Marton, iar ca loc al redactării apar localitățile Nagyszentmiklos (azi Sănnicolau Mare, jud. Timiș), Vinga (azi în jud. Arad) și Timișoara.

abonați la ziare maghiare. Cât despre ziarele românești, nu știa să le citească nimeni, iar ziare bulgărești din Bulgaria nu veneau în Banat. De aceea a reapărut ideea reînființării unui ziar în limba bulgarilor bănățeni.

În iarna anului 1934, câțiva membri ai Asociației bulgarilor din Beșenova Veche, în frunte cu Vichentie Velciov i-au propus studentului în anul I de la Facultatea de științe juridice din Cluj, Karol Telbis, să realizeze un ziar. Deși avea doar 18 ani, se pare că era singurul care avea oarecare experiență în domeniul editorial deoarece, ca elev, publicase câteva articole – reportaje și povestiri – în marile cotidiene maghiare „*Temesvári Hírlap*” și „*Deli Hírlap*”. Karol Telbis acceptă provocarea, ia alți colaboratori și primul număr al ziarului *Banátségi balgarségi glásnić* a apărut la 1 martie 1935, în șase pagini, iar ultimul număr a apărut în 1943. În perioada 1935-1943 au apărut în total 290 de numere. Interesant este faptul că în această perioadă, au fost tipărite doar 6 cărți – suplimente ale ziarului.

Privind retrospectiv cele 290 de numere apărute în timpul celor 9 ani, putem observa că ziarul *Banátségi balgarségi glásnić* nu a fost doar o oglindă a vieții bulgarilor bănățeni din perioada 1935-1943, ci el a trezit în bulgarii din Banat spiritul național. De necontestat este faptul că ziarul a contribuit la ridicarea nivelului cultural al cititorilor săi, dar și la trezirea conștiinței naționale, în acea perioadă bulgarii aflându-se în pericol de deznaționalizare. Prin articolele și atitudinea patriotică a redactorilor, bulgarii bănățeni au devenit conștienți de apartenența lor la marea familie a bulgarilor. Redactorii s-au străduit să accentueze asemănările dintre bulgarii din Bulgaria și bulgarii din Banat, în pofida faptului că aceștia din urmă cu greu au acceptat ideea că sunt urmașii unui popor a cărui limbă o înțelegeau destul de greu și a cărui scriere trebuiau să o învețe. Dar cel mai greu le-a fost să accepte faptul că sunt parte a unui popor care împărtășea o religie diferită – ortodoxismul. Cu timpul însă această prăpastie a fost învinsă, mai ales odată cu reîntoarcerea, în anul 1943, a unor grupuri de conaționali în Bulgaria, care a re-devenit astfel „patria mamă”, „Mama Bulgaria”.

Foarte greu a fost acceptată și trecerea de la (auto)denumirea de „pavlicheni” la cea de „bulgari bănățeni”. Chiar și în zilele noastre mulți încă nu acceptă acest fapt istoric, că sunt parte a poporului bulgar, și se consideră urmașii „vechilor pavlicheni”, ignorând faptul că acest lucru denumește apartenența la o credință, iar nu apartenența la un popor.

Un singur lucru nu au reușit din ceea ce și-au propus redactorii ziarului *Banátségi balgarségi glásnić*: înlocuirea scrierii cu litere latine cu scrierea cu litere chirilice și implicit implementarea limbii literare bulgare din Bulgaria. Paradoxal, acest fapt ne bucură, pentru că astfel se dovedește încă o dată că, în afară de Bulgaria cea dintre granițele geografice, există și „Cealaltă Bulgaria”, cu o limbă încă vie, vorbită pe stradă, în biserică și în școală, la radio și TV, o limbă în care se scrie literatură și se publică ziare, reviste și cărți, cu alte cuvinte, o a doua limbă literară bulgară.

Urmează o altă pauză editorială, de această dată mult mai lungă, de 47 de ani, până la apariția unei noi publicații periodice în limba bulgarilor bănățeni.

Prima încercare postrevoluționară de publicare a unui ziar al bulgarilor bănățeni ne aparține. Este vorba despre *Svetlina (Lumina)*, al cărei prim și unic număr apare pe 25 dec. 1989 la Dudeștii Vechi, avându-i ca redactori pe Nicolae Markov și Gheorghe Avram. Titlul a fost împrumutat din revista lui Bogdan Petriceicu Hasdeu,¹ al cărui admirator am fost și am rămas. De fapt, este vorba despre o coală format A₄, dactilografiată pe o față, pe două coloane: în coloana din stânga textul era în limba bulgară, iar în coloana din dreapta, în limba română. Publicația a apărut într-un tiraj de 150 exemplare care s-au distribuit gratuit locuitorilor din Dudeștii Vechi în dimineața zilei de 26 decembrie 1989.

La 11 ian. 1990 apare la Timișoara ziarul *Náša glás (Glasul nostru)*, organ al Uniunii Bulgare din Banat – România (U.B.B.–R.)², gândit și realizat de prof. Ivanciov Carol-Matei. *Náša glás* s-a dovedit a fi până acum cea mai longevivă publicație a bulgarilor bănățeni, aflându-se în prezent în anul XXIV de apariție, la nr. 500 (iulie 2013). Tirajul mediu

¹ Este vorba despre revista „Din Moldova”, apărută la Iași în 1862, devenită de la nr. 10/1863 „Lumina”; redactor: B. Petriceicu Hîjdîu. În total au apărut 19 numere. Revista este suprimată în 1863, în urma publicării nuvelei *Duduca Mamuca*, scriere acuzată de „imoralitate”, care a declanșat primul proces celebru din România în domeniul literaturii.

² Uniunea Bulgară din Banat – România este o organizație neguvernamentală constituită la Timișoara în ziua de 31 dec. 1989, care a dobândit personalitate juridică la data de 5 martie 1990. U.B.B.–R. este organizația cetățenilor români aparținând minorității bulgare din România și are drept scop principal, conform Statutului, păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a membrilor săi.

este de 1.500 exemplare, cu apariție bilunară. Începând cu anul 2000, colectivul redacțional este format din Velcirov Ștefan – redactor șef, Nicolae Markov – redactor șef adjunct, Ivanciov Ana-Carolina și Petronela Petcov-Șehabi – redactori. Chiar dacă la început publicația era destinată doar bulgarilor bănățeni din vestul României, încetul cu încetul ea a devenit un brand internațional, adresându-se cititorilor bulgari de pe întregul mapamond, fiecare număr apărut fiind publicat și pe internet, în format PDF¹. Ziarul conține articole din toate sferele de interes, de la informații curente la politică, de la articole cu temă religioasă la eseuri, literatură și poezie, scrise în limba bulgarilor bănățeni, în limba română și în limba bulgară literară.

În dec. 1998, tot la Timișoara, apare și ziarul *Horizont*, publicație bilingvă a societății „Idinstvu“ (*Unitate*) a bulgarilor-pavlicheni din Banat – România. Publicația apărea lunar într-un tiraj de 1.500 exemplare. Colegiul de redacție era format din: Nicolae Markov, Rafael Vasilcin, Ioan Carabenciov, Nicola Carabenciov. Începând cu nr. 5/1999 și până la încetarea apariției (august 2000), colegiul de redacție este format din Nicolae Markov și Rafael Vasilcin.

Foaia de Dudești/Bišnovska novina este publicația Consiliului local din Dudeștii Vechi, localitatea cu populație predominant bulgară, și conține, în afară de articole în limba română, și unele materiale în limba bulgarilor bănățeni. Primul număr a apărut în octombrie 2007, în 8 pagini. Publicația apare cu o periodicitate neclară; în total, în perioada oct. 2007 – iulie 2013, au apărut 17 numere. Colectivul redacțional este format din: Ramona Acsinte, Pavel Velcirov, prof. Petru Topcirov și Petru Mircirov, tehnoredactor.

Isusvata svetlus (Lumina lui Isus) este publicația parohiei catolice din Dudeștii Vechi. Publicația apare lunar, într-un tiraj de 500 exemplare și este scrisă integral în limba bulgarilor bănățeni.

Revistele sunt o apariție destul de recentă în peisajul publicistic al bulgarilor bănățeni, prima revistă apărând abia după anul 1989. În ordine cronologică acestea sunt:

PG 33, revistă cultural-literară bilingvă (română și bulgară), avându-i ca redactori pe Nicolae Markov și Gheorghe Avram. A fost

¹Inițial am avut un site, dar, din 2006, ziarul este publicat pe blogul nostru www.starbisnov.blogspot.com.

o „dezvoltare” a ziarului *Svetlina (Lumina)*. Până în prezent au apărut trei numere.

Literaturna miselj (Gândul literar) este revista Uniunii Bulgare din Banat – România. Primul număr apare în 1993. Redacția inițială era formată din Ivanciov Carol-Matei, Ivanciov Ana-Carolina și Velcirov Ecaterina. Din anul 2002 redacția este formată din Ivanciov Ana-Carolina – redactor șef și Nicolae Markov – redactor șef adjunct, ulterior adăugându-se Ștefan Velcirov și Petronela Petcov-Șehabi – redactori.

Din păcate, spațiul nu ne permite să facem o analiză mai aprofundată a materialelor apărute în aceste publicații. Din același motiv nu am inclus aici nici calendarele-almanah, care au o tradiție îndelungată la bulgarii bănățeni, primul apărând, după cum am menționat, în 1869 iar ultimul, în 2010.

Cu greu găsim în Europa și chiar în lume un fenomen precum cel al bulgarilor bănățeni care, fiind o comunitate relativ mică, de până la 7.000 de persoane, au reușit, timp de peste 200 de ani, într-un mediu oarecum ostil, înconjurați fiind de diferite națiuni, limbi și culturi, să-și păstreze limba și cultura, reușind chiar să-și creeze o literatură proprie. Probabil că și presa a avut rolul ei în păstrarea acestei comunități, și ne gândim la cuvintele lui Bernard Voyenne care spunea că: „Un grup social poate, la rigoare, să înceteze de a schimba bunuri materiale. Dar dacă încetează de a schimba informație, orice legătură socială dispare, nu mai există comunitate. [...] A trăi în societate înseamnă a comunica”.¹

Bibliografie

* * * Colecția ziarului „*Banátséi balgarséi glásnič*” (*Glasul bulgarilor bănățeni*);

* * * Colecția ziarului „*Náša glas*” (*Glasul nostru*);

* * * Colecția revistei „*Literaturna miselj*” (*Gândul literar*);

Карол Телбизов, *Банатската българска книжнина (Literatura bulgarilor bănățeni)* publicat în revista *Литературна мисъл*, г. XXVIII, кн. 2, София, 1984, с. 127-142;

¹ Bernard Voyenne, *La Presse dans la société contemporaine*, Paris: Armand Colin, Collection «U». Série Société politique, 1962, p. 11.

Петър Монеv, *Вестник „Банатски български гласник“ (1935-1943)* (*Ziarul „Glasul bulgarilor bănăţeni“*), Sofia, 1975 (lucrare de diplomă nepublicată);

Стойко Стойков, *Банатският говор (Limba bulgarilor bănăţeni)*, Editura Academiei bulgare, Sofia, 1967.

NICOLAE MARKOV

The regular publications of the Bulgarians from Banat – short presentation –

The majority of the Bulgarians from Romania- over 6.800- live in the western part of the country, in some areas like Timiş county (Dudeştii Vechi parish, Breştea village, the towns of Sânnicolau Mare and Timişoara) and Arad county (Vinga parish and the town Arad). They are known under the name of the Bulgarians from Banat. Unlike the other Bulgarians from Romania, who use the Cyrillic alphabet and who are Orthodox, the Bulgarians from Banat use the Latin alphabet and are Catholics. They are the oldest Bulgarian diaspora in the world and even if they are Catholics, they represent “a unique part of the Bulgarian people and culture”¹, because they have succeeded in creating, independently of Bulgaria, a literature written in a language which they considered/ a literary one, being acknowledged by the Bulgarian Academy.² The language of the Bulgarians from Banat is acknowledged by the Vatican as a literary language, ranging along the sacred languages due to the approval and printing of the translation of The New Testament, for the first time between 1899-1902 and then a new version printed in 1998. It should also be noted the fact that the language of the Bulgarians from Banat is the oldest Bulgarian dialect which has been preserved outside Bulgaria’s borders.³

¹ Благовест Нягулов, *Банатските българи (Bulgarii bănăţeni)*, Парадигма, Sofia, 1999, p. 5.

² Стойко Стойков, *Банатският говор (Limba bulgarilor bănăţeni)*, Editura Academiei bulgare, Sofia, 1967, p. 6.

³ Ibid., p. 5.

Along with the publishing of the religious books (the Catechism¹ of the priest from Beşenova, Imre Berecz, *The Small Catechism*² of the schoolteacher from Beşenova-Ivan Uzun and *The Clerical Voice*³ of the priest Andria Klobucsar) it was proved that in the Bulgarians’ language from Banat one can read, write and publish religious books.

Seeing the earnestness of these measures the archbishop Aleksander Bonnaz (1812-1889) approves with the Bulgarians’ request of using the Bulgarian language in Church and school and suggests to the young schoolteacher from Vinga, Iozu Rill (1839-1909) to see about the setup and editing of the necessary textbooks/. One of the first problems was the alphabet: should they use the Cyrillic or the Latin alphabet? Rill knew very well the origins of the Bulgarians from Banat and immediately realized that it was in their interest not to have a different writing from the common Bulgarian one. But, as the Bulgarians from Banat had already published books written in their own language, using Latin alphabet, the problem’s solution is in favour of the latter one. On the other hand, in favour of this solution also comes Țancov brothers’ work, *Grammatik der Bulgarischen Sprache*⁴ (*The Bulgarian Grammar*), written in the Latin alphabet and based on the Bulgarian dialect from the Sviştov region, very similar to the Bulgarians from Banat.

In 1866, Iozu Rill published *Balgarskutu pravupisanji*⁵ (*The Bulgarian Orthography*). This work lays the foundations of the literary language of the Bulgarians from Banat. Then, Rill also published the first Abecedarium/Abecedy⁶ of the Bulgarians from Banat. But, beside other strictly didactical works, Iozu Rill also published the first

¹ Imre Berecz, *Manachija katehismus za katholicsanske Paulichiane*, Pisal Imre Berecz, misnik. Dál ij štámpati Peter Uzun, Brešchenshi biro. Štámpal ij Jos. Beichel, Timişoara, 1851.

² Iván Uzun, *Manen katekizmus za R. katulicsanske pavlityene*. Dal shtampati Jván Uzun, ucsitely, Szegedin, 1858

³ Andrija Klobučár, *Duhovni Glás ali mulitvi kasi, detu sutirna i vecsar pud sv. Misa na prech i sled ispuved i pricses i u seko vreme moxat da se molat za bogoljubni krastjane Palichene, parvi pach izdadani*, U Szigydin, Tiparisal S. Burger, 1860.

⁴ *Grammatik der Bulgarischen Sprache* von A. und D. Kiriak Cankov, Wien, 1852.

⁵ *Balgarskutu pravupisanji. Pisanu i dumestinu ud Jozu Rill, naučnić. Sas idna navistka*. U Péšta, štámpanu vaz G. Emich, 1866 g., 8°, VIII + 48 p.

⁶ Jozu Rill, *Pučélnica za balgarséi škuli*. U Buda, Štampisanu u Madžárska králjska obštúškulska štampárnica, 1869, 8°, 124 p.

calendar-almanac in the language of the Bulgarians from Banat, *Pomen*¹ (Remembrance/Memory), setting the foundations of a tradition which has continued up to nowadays. Without mistaking, we can state that this is the first literary work, published in the language of the Bulgarians from Banat.

And if one can write in this language, why wouldn't the Bulgarians from Banat have their own newspaper?

This is how Leopold Kossilkov the schoolteacher from Vinga thought, when he founded the first newspaper written in the language of the Bulgarians from Banat, "Vinganska, narudna nuvala" (The popular newspaper of Vinga). The first number was issued in January 1st 1881 and its title was written in four languages: Vinganska Narudna Nuvala – Vingaer Neplap – Vingaer Volkszeitung. Being issued fortnightly and in an edition of 500 copies, the newspaper was sold in all the villages where the Bulgarians from Banat lived. In 1881 the numbers 1-24 were issued, only in Bulgarian. Because of the political setbacks, the newspaper temporarily ceased its publication in the first year. After the publisher agreed to introduce articles in Hungarian, the newspaper could resume its publication. In 1885 numbers 1-2 were issued, in 1886 numbers 1-25 and in 1887 number 1-17 were issued.

The newspaper had mainly an informative purpose, but was also encompassed by a patriotic feeling. But gradually, beside the articles about Bulgaria's history, about the preservation of the language and national conscience, there appeared more often, mainly towards the end of the 70's, articles about the life "in the new homeland/motherland", which introduced the reader to the Hungarian history and language. The close tie with Hungary is obvious also from the newspaper's motto: "S Boga, za naruda I za dumuvinata" ("With God, for the people and the country"), by "country" they meant Hungary. In an article, in 1886, Kossilkov, having in view "the new circumstances" (the tendency to Hungarianization) believed that one of the main purposes of the newspaper was to disseminate/spread the Hungarian culture and spirit through the Bulgarian minority.

This first newspaper was followed by a second one, which also appeared in Vinga, Madzarsci balgarin (The Hungarian Bulgarian (!)). Issued/Edited by Mihail Manuşov, the publication was the official

¹ *Pomen. Kalindár izdádin ud Jozu Rill*, Pesta, 1869.

institution of the Agricultors Association from Vinga. The newspaper was also issued in the Hungarian edition having as a title Temes-Vingai hiradó. Being issued weekly and edited in 300 copies, the newspaper was sold only in Vinga. The first number was issued in 1893. In 1893 1st-35th editions/numbers are issued, and in 1894 1st -14th numbers. The 10th number from April 8th 1894 is also issued in German.

Very similar to this newspaper was *Nuválata na madžárstyite balgare* (The newspaper of the Hungarians Bulgarians (!)) which was published between January 15th and March 19th 1893¹ as a supplement of the newspaper *Magyar Néplap* (The Popular Hungarian newspaper). *Magyar Néplap* was a regional newspaper which was published in Sânnicolau Mare, its initial title being *Nagyszentmiklósi bulletin* (The newsletter from Sânnicolau Mare)². Beside regional news, the newspaper also published news from the country and from all over the world. Starting with an article-programme, the newspaper submitted to the idea of not being just a 'provincial newsletter', but 'to promote among the larger circles the Hungarian vision over the world'. So, in the first issue of the supplement *Nuválata na madžárstyite balgare*, which appeared with the 3rd no./ 1893 of the newspaper *Magyar Néplap*, it was specified: „Starting from now on the newspaper will also contain the supplement in Bulgarian, whose purpose is to promote the cultural interests of the Bulgarians and to attract to Hungarianization this very intelligent and sensitive to progress nationality.”

The third newspapers of the Bulgarians from Banat is *Nárudna nuvála* (The Popular Newspaper), issued under Liubomir Karolov's editing (Heinrich Karl's pseudonym, typographer). A means of communication of the Catholic Association from Vinga, the publication was issued weekly, in 300 copies. The newspaper could be found only in Vinga, being issued mainly for the needs of the members of the association. The first number was issued in 1908. A few editions were

¹ Unknown up to now to scholars/researchers, this supplement was discovered by Ionka Naidevova: Йонка Найденова, *За един непознат банатско-български вестник*, in *Bulgarian- Hungarian Scholarly Forum*, II, Sofia, May 16-18, 2007. Papers, Sofia-Bulgaria, p. 211.

² Şalomon König, and from 1893 Xaver Horvath joined him. In 1892 the name of Ianoş Marton also appeared, and as place of publishing there appears Nagyszentmiklos (today known as Sânnicolau Mare, in Timiş county), vinga (today situated in Arad county) and Timişoara.

issued in 1909, after that the newspaper ceased its publishing. Beside actual information, articles on economy and Christian texts, the newspaper also published literary works, originals and translations. It was a publication which stood for the policy of the Kálmán Tisza government.

With these three newspapers the first stage of newspaper publication by the Bulgarians from Banat is ended. Then comes a break of 25 years, during which they did not enjoy the reading of newspapers in their mother tongue. It should be mentioned that between 1850-1894 there were edited more than 100 books in the dialect of the Bulgarians from Banat.

But, as the saying goes, in Banat even the dogs bark in four languages. Many Bulgarians from Banat knew three or four languages, meaning that they could speak them. As for reading and writing, it seems that the great majority could do that in their mother tongue, which many learnt in school. This is why among the Bulgarians from Banat there were just approximately 40 subscribers to the Hungarian newspapers. As for the Romanian newspapers, nobody could read them, and the Bulgarian newspapers from Bulgaria were not available in Banat. That is why the idea of re-issuing a newspaper written in the language of the Bulgarians from Banat has sprung.

In the winter of 1934, a few members of the Bulgarians from Besenova Veche Association, led by Vichentie Velciov, suggested that the 1st year student from the Law Faculty of Cluj, Karol Telbis should issue a newspaper. Although he was only 18 years old, it looked like he was the only one who had a slight experience in the editorial field, because as a student he had published some articles - columns/coverages and stories - in the big Hungarian daily newspapers „*Temesvári Hírlap* and *Deli Hírlap*. Karol Telbis accepts the challenge, and together with other collaborators they publish the first edition of the *Banátségi balgarségi glásnić* is issued on March, 1st 1935- having six pages. The last edition was published in 1943. Between 1935-1943 there were published 209 editions. It is very interesting that between this period there were printed only 6 books- supplements of the newspaper.

Looking back at the 209 numbers/editions published during the 9 years, we observe that the newspaper *Banátségi balgarségi glásnić* was not just a mirror of the life of the Bulgarians from Banat between 1935-

1943, but it also arose their national spirit. Indisputable is the fact that the newspaper contributed to the enrichment of the cultural level of its readers, but also to the national conscience awakening, during that time the Bulgarians being in danger of losing their nationality. Due to the articles and the patriotic attitude of the editors, the Bulgarians from Banat became aware of their belonging to the great family of the Bulgarians. The editors tried hard to emphasise the similarities between the Bulgarians from Bulgaria and the Bulgarians from Banat, in spite of the fact that the latter ones had hardly accepted the fact that they were the descendants of a people whose language they could hardly understand and whose writing they had to learn. But the most difficult thing for them was to accept that they are part of a people who shared a different religion- Orthodoxy. Yet, in time this gap was surmounted, mainly in 1943 with the return of some groups of co-nationals to Bulgaria, which ,thus, re-became „the mother country”, „Mother Bulgaria”.

The changing of the (self)nomination „pavlicheni” to the one of „Bulgarians from Banat”. Even these days many people still don't accept this historical fact, that they are part of the Bulgarian people, and believe they are the descendants of the „ pavlicheni”, ignoring that this fact designates the belonging to a religious belief, and not the belonging to a people.

The editors of the *Banátségi balgarségi glásnić* newspaper didn't succeed in accomplishing one thing : replacing the Latin writing with the Cyrillic writing and implicitly the deployment of the literary language from Bulgaria. Paradoxically, this fact rejoices us, because thus it is once again proved that, outside Bulgaria's geographical boundaries, there is also „the other Bulgaria”, with a living language, spoken in the streets, at church and at school, at the radio and T.V., a language in which literature is written, newspapers, magazines and books are published, in other words, a second Bulgarian literary language.

There comes another editorial break, but this time much longer, of 47 years, up to the coming of a new periodical publication in the language of the Bulgarians from Banat.

The first postrevolutionary attempt to publish a newspaper of the Bulgarians from Banat belong to us. We are talking about *Svetlina (Light)*, whose first and only number appears on December 25th 1989,

at Duceșii Vechi, edited by Nicolae Markov and Gheorghe Avram. The title was borrowed from Bogdan Petriceicu Hașdeu's magazine¹, whose admirer I was and still am. Actually, we are talking about an A4 paper format, typed only on one face, on two columns: on the left column there was the Bulgarian text, and on the right column there was the Romanian text. The publication was edited in 150 copies which were distributed for free/free of charge to the inhabitants from Duceșii Vechi in the morning of December, 26th 1989.

On January 11th, 1990 the newspaper *Nășa glăs (Our Voice)* was published at Timisoara, an institution of the Bulgarian union from Banat- Romania (B.U.B-R)², the work of professor Ivanciov Carol-Matei. *Nășa glăs* proved to be up to now the most longevive publication of the Bulgarians from Banat, being now in the XXIVth year of its publication, at the 500th number (July 2013). The average edition is of 1.500 copies, which are issued fortnightly. Since 2000, the editorial board is made up of Velciov Stefan- chief executive editor, Nicolae Markov- chief editor, Ivanciov ana-Carolina and petronela Petcov-Șehabi –editors. Even if in the beginning the publication was addressed only to the Bulgarians from Banat, in the western part of Romania, little by little it has become an international brand, addressed to the Bulgarian readers from all over the world, each number being published on the internet, in a PDF³ format. The newspaper contains articles from all fields of interest, from current information to politics, from articles with religious themes to essays, literature and poetry, written in the language of the Bulgarians from Banat, in Romanian and in the literary Bulgarian language.

¹ We are talking about the magazine "From Moldavia", published in Iasi in 1862, which became since 10th number/1863 "The Light"; the editor was B. Petriceicu Hîjdiu.. Altogether, 19 editions were published. The magazine is withdrawn in 1863, after the publication of the short-story *Duduca Mamuca*, a work which was accused of "immorality", which triggered the first famous trial in Romania in the literary field.

² Bulgarian union from Banat- Romania is a non-governmental organisation constituted on December, 31th 1989, which acquired judicial personality on March, 5th 1990. B.U.B-R is the organisation of the Romanian citizens belonging to the Bulgarian minority from Romania and whose main purpose, according to the statute, is the preservation, the development and expression of the ethnical, cultural, linguistic and religious identity of its members.

³ Initially we had a site, but, since 2006, the newspaper is published on our blog www.starbisnov.blogspot.com

In december 1998, again in Timisoara, the newspaper Horizont is published, a bilingual publication of the „Idinstvu”(Union) society- the Union of the Bulgarians-Pavlicheni from Banat- Romania. It was a monthly publication, in 1.500 copies. The Editorial board was made up of: Nicolae Markov, rafael vasilcin, Ioan carabenciov, Nicola Carabenciov. Starting from the 5th no/1999 and up to the end of its publishing(august 2000), the editorial board was made up of Nicolae Markov, Rafael Vasilcin.

The newsletter of Duceștii/ Bișnovska mivina is the publication of The Local Council from Duceștii vechi, a locality where the population is predominantly Bulgarian, and it contains beside articles in Romanian, some materials in the language of the Bulgarians from Banat. The first number was issued in october 2007, having 8 pages. The publication is not issued regularly; altogether between October 2007-July 2013, there have been issued 17 numbers. The editorial board was made up of: Ramona Acsinte, Pavel velciov, prof. Petru Topciov and Petru Mirciov, technical editor.

Isusvata svetlusa (The Light of Jesus) is the publication of the Catholic Parish from Duceștii Vechi. The publication has a monthly issuance, in 500 copies and it is entirely written in the language of the Bulgarians from Banat.

Newsmagazines are a quite recent aparition in the journalistic field of the Bulgarians from Banat, the first newsmagazine being issued after 1989. In a chronological order these are:

PG 33, a bilingual cultural-literary magazine (in Romanian and Bulgarian), Nicolae markov and Gheorghe Avram being the editors. It was a „development” of the newspaper Svetlina(Light). Up to now there have been issued 3 numbers.

Literaturna miselj(The Literary Thought) is the newspaper of The Bulgarian Union from Banat- Romania. The first number was issued in 1993. The initial editorial board was made up of Ivanciov Carol-Matei, Ivanciov Ana-Carolina and Velciov Ecaterina. Since 2002 the editorial board is made up of Ivanciov Ana-Carolina – chief executive editor and

Nicolae Markov- chief editor, later having come Stefan Velciov and Petronela Petcov-Sehabi-editors.

Unfortunately, we cannot make a more profound analysis of the materials issued in these publications. Out of this reason I haven't included the calendars-almanacs, which have a long tradition among the

Bulgarians from banat, the first one was published, as I have already mentioned, in 1869 and the last one, was published in 2010.

It is very hard to find in Europe, and even in the whole world a phenomenon like the one of the Bulgarians from banat, who being a relatively small community, up to 7.000 people, have succeeded in preserving their language and culture, for over 200 years, although they were in a somehow hostile place, surrounded by different nations, languages and cultures: they have even succeeded in creating their own literature. Maybe the press also played its part in the preservation of this community, and we think of Bernard Vuyenne's words: „A social group can, if need be, stop exchanging goods. But if they stop exchanging information, any social bond disappears, there is no community.[..] to live in a society means to communicate.”¹

Bibliography

*** The newspaper's collection *Banátsći balgarsći glásnić* (The Voice of the Bulgarians Banat)

*** The newspaper's collection *Náša glas* (Our voice)

*** The newsmagazine's *Literaturna miselj* (The Literar Thought)

Карол Телбизов, *Банатската българска книжнина* (The Bulgarians' from banat Literature Published in the newsmagazine Литературна мисъл, г. XXVIII, кн. 2, София, 1984, с. 127-142;

Петър Монеv, *Вестник „Банатски български гласник“ (1935-1943)* (*Ziarul „Glasul bulgarilor bănățeni“*), sofia, 1975, MA diploma work, unpublished)

Стойко Стойков, *Банатският говор* (The Language og the Bulgarians from Banat), The Publishing House of The Bulgarian Academy, Sofia, 1967.

(Translation: Anca Pegulescu)

¹ Bernard Vuyenne, *La Presse dans la société contemporaine*, Paris: Armand Colin, Collection «U». Série Société politique, 1962, p. 11.